

Ծ Ա Ղ Ի Կ

Մ Ա Ն Կ Ա Ն Յ

Շ Ա Բ Ա Թ Ա Կ Ա Ն Հ Ա Ն Դ Ե Ս

Դաստիարակութեան եւ Կրթութեան

ԾԱՂԻԿ ՄԱՆԿԱՆՅՐ կը հրատարակուի ամէն ուրբաթ օր, ի բաց առեալ Յունիս եւ Յունիս ամիսները: Բաժանորդագիրն է ԿԱՆԻՒԿ, Պօլտոյ եւ գաւառաց համար, տասնամսեայ 50 դրեկն. հինգամսեայ 25 դրեկն, երկու եւ կիսամսեայ 15 դրեկն: Այլ երկրաց համար 12 ժրն: Խաւանջիւր քիւր կ'արժէ 50 փառա: Գաւառ-
ներէն դրոսնարուողք ալ կ'ընդունուի: Բաժանորդագրութեան համար պիմել առ Տնօրէն— Խմբագիր Միհրան
Ասեմազ, Էսկի Ջապրիէ հասցէսի քիւ 61, Նշան Կ. Պէրպլէրեանի տպարանը:

ՏԱՐԻԱԿԱՆ ԸՆԹԱՑՔ

Ն Ո Ր Ը Ն Թ Ա Յ Ք

Ս Ր Բ Ը Ջ Ա Ն Պ Ը Տ Մ Ո Ւ Թ Ե Ը Ն ¹⁾

Բարոյական հանգամանք իրողութեանց

Դ Ա Ս Ժ Բ.

ՀՈՌԻԹ ԵՒ ԲՈՌՍ

Ուսուցիչ. Հռութիւն եւ Բոսսին պատ-
մութիւնը պատմէ:

Առակներ

Ուս. Ըսէ՛ ինչ որ կը նշմարես այս պատ-
մութեան մէջ:

Առ. Նախ եւ յառաջ կը նշմարեմ Հռութի
բարութիւնը որ տեսնելով իւր կեսուրը
աղքատ եւ ծեր, չուզեր երբեք զայն երեսի
վրայ թողուլ: Նա մեզ կուտայ, այս ըն-
թացքով, գեղեցիկ օրինակ մը հաւատար-
մութեան ի թշուառութեան, անձնուիրու-
թեան, սիրոյ մեր ծնողաց համար: Յետոյ
կ'սքանչանամ Բոսսի քաղցը եւ սիրելի գթու-
թեանը վրայ, եւ Հռութի համեստութեանը
ու ամբօնութեանը վրայ որ չհամարձակիր

մօտենալ հնձողներուն եւ հեռուն կը կենայ:

Ուս. Բոսս ոչ միայն գթած էր, աղաւ,
այլ նաեւ կը յաւելուր իւր բարեաց վրայ
ինչ որ անոր հրապոյրն է՝ սրտի վախկու-
թիւն: Իւր օրինակին հետեւելով գթանք
այլոց վրայ մարդասիրութեամբ եւ յիշենք
թէ յաճախ տրուած էն աւելի տալու եղա-
նալը նախամեծար կը համարուի: Գիտե՛ս,
իմ պզտիկ բարեկամս, թէ ինչո՞ւ համար
աղքատ մը տղու մը ձեռքէ ողորմութիւ-
նը կ'ընդունի այնքան մեծ հաճոյքով եւ չը-
նորհակալ կ'ըլլայ նմա գրեթէ միշտ ժպի-
տով մը մինչեւ իսկ եթէ իւր աչերն ըն-
ցուած ըլլան արցունքով, պատճառը սա է
թէ համոզուած է որ այս տղան իրեն կու-
տայ յօժարութեամբ առանց թաքուն խոր-
հըրդի, եւ չունի երկիւղ իրմէ ոչ նախա-
տուելու եւ ոչ անարգուելու: Երբ աղքատի
մը ձեռք երկնցնենք փոխենք մոքերնիս
վայրիկ մը եւ վարուինք իրեն հետ այնպէս
ինչպէս որ պիտի ուզէինք որ մեզ հետ վա-
րուին եթէ իւր տեղը եղած ըլլայինք:
Ըսէ՛, ինչ որ պատահեցաւ Յետուայ ա-
ռաջնորդութեան ժամանակ, խօսէ՛ Երիքո-
վի առման եւ արեգական կենալուն վրայ:

Առ.

(1) Տես թիւ 4, 5, 7, 9, 12, 19, 21:

Ուս. Աստուած կը հրամայէ Յեսուայ Իս-
րայէլի բանակը քաղքին շուրջը պտտոցնե-
լու և իսկոյն պարիսպները կը փլին. ի՞նչ
կը հետեւցնես աստի :

Աս. Տէրը բանակաց Աստուած է. նա կու-
տայ յաղթութիւնը որու որ կամի, և ասոր
համար պէտք չունի բազմաթիւ զօրաց, ոչ
ալ այն միջոցներուն զոր սովորաբար մար-
դիկ կը գործածեն :

Ուս. Բաղաքն առնել տալու համար այս-
քան տարօրինակ միջոց մը գործածելով Աս-
տուած կ'ուզէր ցուցնել Իսրայէլացոց թէ
իրենց յաղթութիւնը միայն իւր պաշտպա-
նութեան արդիւնքն էր, և չը պարտին բը-
նաւ այդ փառքն իրենց վերագրել :

Ի՞նչ խորհրդածել կուտայ քեզ Յեսուայ
արեւը կեցնելը իւր ընթացքին մէջ :

Աս. Այս սքանչելիքը մեզ կը ցուցնէ ա-
ղօթքին կարողութիւնը և զօրութիւնը, ո-
րովհետեւ այդ օրը, օրերուն երկայնագոյ-
նը, Տէրը հնազանդեցաւ մարդու մը ձայ-
նին և պատերազմեցաւ Իսրայէլի համար :

Ուս. Յեսու, հրամայելով արեւուն կանգ
առնուլ, կը համակերպի հրէական ժողովրդ-
եան հաւատքին, որ հիմնուած էր արտա-
քին երեւոյթներուն վրայ : Այժմ իսկ կ'ը-
սենք. արեւը կը ծագի, արեւը կը մտնէ, և
սակայն գիտենք թէ այս աստղը անշարժ է :

Դ Ա Ս ԺԳ.

Դ Ա Տ Ա Ի Ո Ր Ք

Ուսուցիչ. Խօսէ՛ համառօտիւ հինգ գլխա-
ւոր դատաւորներէն իւրաքանչիւրին վրայ :
Առաջինս :

Ուս. Ուխտ կ'ըսուի բարի և առաքելի
բանի մը համար առ Աստուած եղած խոստ-
ման : Ուխտ ընելով մարդ կը խոստանայ, և
յանցաւոր կ'ըլլայ երբ չը կատարէ զայն :
Ի՞նչ կը հետեւցնես աստի :

Աս. Սա կը հետեւցնեմ թէ ուխտելը ծա-
նըր բան մ'է ուստի և պէտք չէ բնաւ ան-
խորհրդաբար ուխտել և մանաւանդ ա-
ռանց հասուն և երկար խորհրդածութեան :

Ուս. Ընդհանրապէս, տղաս, չը խոստա-
նանք երբեք առանց կանխաւ խորհրդածե-
լու, վասն զի այս աշխարհի մէջ իսկ խօսքը
չը կատարողը անպատիւ կը համարուի : Սա-
կայն, պարտիմ քեզ ըսել հոս թէ պէտք չէ
բնաւ կատարել խոստում մը մինչև իսկ ե-
ղած ըլլայ այն երդմամբ, երբ խոստացուած
բանը չար է :

Սամսոնի կենաց մէջ զոր դու հիմա պատ-
մեցիր ինձ, կան շատ մը գործեր, զաւակս,
որք կրնան դքեզ զարմացնել և մինչեւ իսկ
պիտի դատապարտէինք զայն եթէ չը գիտ-
նայինք թէ այս մարդուն բովանդակ կեան-
քը խորհրդաւոր եղաւ : Այսպէս իւր մահը,
որ առաջին նայուածքով պիտի վերագրէին
յուսահատութեան մը և կամ վրէժխնդիր
ոգւոյ մը, պէտք է որ նկատուի իբր կամա-
ւոր զոհ զոր ըրաւ իւր կենաց մէջ Աստու-
ծոյ կամքը Փղշտացոց վրայ ի գործ դնելու
համար :

Ի՞նչ խորհրդածել կուտայ քեզ Եղիայի
պատմութիւնը :

Աս. Սա խորհրդածել կուտայ թէ ծնողք
պարտին կրթել իրենց զաւակները խնամօք,
և ոչ թէ զանոնք իրենց քմահաճոյից եւ
զուարճութեանց ձեռքը թողուլ :

Ուս. Հազուագիւտ չէ պատահիլ տղայոց
որք իրենց ծնողքը շատ խիստ կը գտնեն,
որք դառնապէս կը գանգատին թէ տան
մէջ անդադար կը յանդիմանուին և թէ բը-
նաւ ազատ չեն թողուիր : Այդ տղայք չեն
մտածեր անտարակոյս թէ ծնողք մեծ պա-
ասախանատութիւն մ'ունին և թէ Աս-
տուծոյ և թէ ընկերութեան առջեւ յան-
ցաւոր կը մնան երբոր չգիտնան իրենց
գլխաւոր պարտականութեանց մին, այն է
արթնութեամբ հսկել իրենց որդւոց թե-
րութեանց վրայ և յանդիմանել անոնց բո-
լոր չար հակամիտութիւնները :

Դու ինձ ըսիր թէ Եղիա իւր բարեպաշ-
տութեամբ պատկառելի և արդար ու բա-
րի էր. և կը տեսնես, փոքրիկ բարեկամս,
այն սոսկալի պատիժը զոր Աստուած զրկեց
իրեն իւր երկու զաւակաց դատաւարակու-
թեան նկատմամբ ունեցած տկարութեանը
և դատապաշտելի անհոգութեանը համար :
Եղիա ոչ միայն պէտք էր բարի ըլլալ, այլ
նաեւ պարտաւոր էր աշխատիլ իւր զաւակ-
ներն ալ բարի ընելու, պէտք չէր բնաւ ան-
հոգ մնալ այս արդեանց հասնելու համար,
և գոհանալ միայն թեթեւ յանդիմանու-
թիւններով :

Աւա՛ղ, զաւակս, ի՞նչ պիտի ըլլար մեր
խեղճ սիրտը եթէ ինքնիրեն թողուած ըլ-
լար, եթէ մեր մատաղ հասակէն չը խլէին
հոն գտնուած փուշերն և տատասկները :
Ուրեմն հնազանդ եղիր ծնողացդ և դաս-
տիարակացդ յանդիմանութեանց, և լաւ

Համոզուէ թէ եղած յանդիմանութիւնները քու թանկագին շահուցդ համար են. մտիկ ըրէ ինչ որ կ'ըսէ Ս. Գիրք այս մասին. « Ծնողք, հսկեցէք ձեր զաւակաց վրայ և իրենց ձկուն միտքը թեքեցէք մինչ տակաւին մանուկ են վախճալով որ մի գուցէ կարծրանան նոցա սրտերը և չուզեն այլ ևս ձեզ հնազանդիլ, և ձեր հոգին ի խոր խոցովի: »

Նա որ կը սիրէ իւր որդին, յաճախ կը պատժէ զայն, որպէս զի նա իւր սերս-խութիւնն ըլլայ երբոր մեծնայ:

Անսանձ ձի մը անմատոյց կ'ըլլայ, իւր կամքին թողուած տղան ալ կը մուրրի:

Կ. Մ. ԱՍԳԱՆԱԶ
Հետնողութեամբ Սր. Ժաւրանվիրի

Գ Ն Թ Ա Յ Յ

ՅԱՐԱՐԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎՄՅՆԻՉԱՐԵՆՅԱԹԵԱՆ⁽¹⁾

Պ. ՄԱՍԻՐԵՒԻ ԴԱՍԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՆ
ԱՌ. ՍԵՍԱԿԵՐՍՍ ԻՌԻ՝ ՊՈՂՈՍ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ

2. Պարբերութիւն

Պողոս. — Բայց ո՞վ պիտի ցուցնէ մեզի թէ ինչպէս պէտք է շարադասել նախադասութիւնները:

Պ. Մամբրէ. — Ո՞վ. ձեր երկու ականջներն: Անդադար պիտի կրկնեմ ձեզի այս բանը. խօսք մը կամ պարբերութիւն մը գրելէ առաջ՝ ականջդ դրո՛ւ անոր: Ձեր ականջը պիտի ըսէ ձեզի թէ ասիկա պատշաճ է կամ ասիկա պատշաճ չէ: Այն ատեն միայն գրեցէ՛ք՝ երբոր ձեր ականջը կ'ըսէ. Գոհ եմ, կրնաս գրել:

ՀՐԱՀԱՆԳ 9.

Գլխաւոր նախադասութեան քով աւելցուցէ՛ք այն ստորադասները զորս կը թելադրեն պատկերն ու հարցումները:

1. — Լեւոն կը պաշտպանէ իր փոքրիկ թոյրը: (Գլխ. նախադաս.)

Գլխաւոր նախադասութեան վրայ աւելցուցիք նախադասութիւններ:

Ինչո՞վ,
Ինչո՞ւ համար,
Տեսէ՞ք այս տղոց գիրքերը,
ԲՆՆ. ո՞ւր կ'երթան,
Ինչ կ'ը մտածեք Լեւոնի վրայ:

(1) Տես թիւ 17, 18, 49, 20, 21.

Ուղղեալ. — Լեւոն՝ վարժարան գնալու ատեն՝ հովանոցով կը պաշտպանէ իր փոքրիկ թոյրը. որպէս զի չթրջի: Բարի եղբայր մ'է Լեւոն:

2. — Մայրը կ'օրէ իւր մանկիկը: (Գլխ. նխադաս.)

Գլխաւոր նախադասութեան վրայ աւելցուցիք նախադասութիւններ:

Ո՞ւր է մայրն,
Ինչպէս կ'օրէ իւր մանկիկն,
Ինչո՞ւ համար,
Այն միջոցին ի՞նչ կ'ընէ հայրը

Ուղղեալ. — Մինչ հայրը կ'աշխատի, մայրըն՝ օրորոցին քով նստած՝ մեղմով կ'օրէ իւր մանկիկն, որպէս զի քնացունէ զայն:

3. — Ջարեհ այլ ևս չի համարձակիր վար իջնել: (Գլխ. նխադաս.)

Գլխաւոր նախադասութեան վրայ աւելցուցիք գաղափարներ:
Ջարեհ ինչո՞ւ համար ելած է իրեն ձորենիին վրայ,
Ինչո՞ւ համար այլ ևս չի համարձակիր վար իջնել:

Ուղղեալ. — Ջարեհ՝ որ պտուղագողնալու համար խնձորենիի մը վրայ ելած էր մագըլցելով, այլ եւս չի համարձակիր վար իջնել, վասն զի տունին շուներ կը հաջէ և կ'սպառնայ խածնել:

Կանոն. — 8. Պարբերութիւն մը կրնայ կազմուիլ շատ մը նախադասութիւններով՝ որք կը կոչուին պարբերութեան անդամներ:

Օրինակ. խնայողական սնտուկն այնպիսի հաստատութիւն մ'է (1⁰ նխադաս.) — որ կ'ընդունի փոքրիկ խնայողութիւններն (2⁰ նխադաս.) — և որ զանոնք կը վերադարձունէ աւանդատուներուն (3⁰ նխադաս.) — Երբոր ուզեն (4⁰ նխադաս.):

9. Գլխաւոր կը կոչուի այն նախադասութիւնն որ կը բացատրէ գլխաւոր իրողութիւնն որ կը բացատրէ գլխաւոր իրողութիւնն որ ա-

մենէն աւելի կը գրաւէ մեր ուշադրութիւնն:

10. Ստորադաս կը կոչուին այն նախադասութիւնք որ գլխաւորին վրայ կ'աւելնան՝ զայն ամբողջացունելու համար:

Օր. Չպիտի զղջաս բնաւ այն բարեգործութեանց համար (գլխաւոր նխդւթ.) զորս ընես այլոց (ստորադաս նխդւթ.):

11. Նախադասութեանց տեղը. — Պարբերութեան մը մէջ, մէն մի նախադասութիւն պէտք է դրուի իւր պատշաճ տեղը: Պէտք է րանի. Կառապանն իւր ձիերը քալեցնելու համար մտրակեց — և զանոնք կառքին լծեց (քանզի նախ պէտք է լծել և ապա մտրակել):

Այլ պէտք է րանի. Կառապանն իւր ձիերը կառքին լծեց և քալեցնելու համար մտրակեց զանոնք:

12. Վստահեցէ՛ք ձեր ականջին. — Ականջըն է այն լաւագոյն աւաջնորդն որ կրնայ ցուցնել մեզի թէ ո՛րն է նախադասութեանց պատշաճ տեղն:

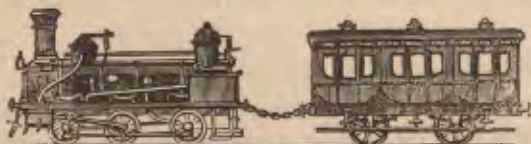
13. Ա՛յն ատեն գրեցէ՛ք պարբերութիւնըն, երբ ձեր ականջը կը հաւնի անոր եւ կ'ըսէ. գո՛հ եմ:

Հարցմունք. — 9. Պարբերութիւն մ'ի՞նչ բանէ կրնայ կազմուիլ. — 10. Ի՞նչ է գլխաւոր նախադասութիւնը. — 11. Ո՞ր նախադասութիւնը կը կոչուի ստորադաս. — 12. Պարբերութեան մը մէջ, ո՛ւր պէտք է դրուի մէն մի նախադասութիւն. — 13. Ա՛յս սլարագայի մէջ ո՛րն է լաւագոյն աւաջնորդն. — Ե՛րբ պարտիք գրել պարբերութիւնն:

3. Շոգեկառք. Շոքայ. Երկաթակառք (գլխ. նախադաս.) (շոգկառք) (ստոր. նախադաս.)

Պ. Մամբրէ. — Հա՛ւ հասկցէ՛ք թէ խօսք մը կամ պարբերութիւն մը, ո՛րչափ և երկայն լինի, կը վերածուի միշտ մէկ գլխաւոր նախադասութեան՝ որուն հետ կը կապուին ստորադաս նախադասութիւններ, ինչպէս որ կը կապուին երկաթակառքերը (ձե 8) շոգեկառքի մը հետ (ձե 6.):

Դիւ. Նխդւթ. Հաղկապ (չօդ) ստոր. Նխդւթ.

Ձե 6. Շոգեկառք Ձե 7. Շոքայ. Ձե 8. Երկաթակառք.

Կառախումբ մը կը լինի աւելի կամ նըւազ երկայն, բայց կ'ունենայ միշտ մէկ շոգեկառք մը: Այսպէս ալ, խօսք մը կրնայ լինիլ աւելի կամ նուազ երկայն, բայց անոր մէջ կը գտնուի միշտ մէկ հատ գլխաւոր նախադասութիւն որ՝ շոգեկառքին նման՝ կը քարշէ և շարժման մէջ կը դնէ միւս բոլոր կառքերը:

Երկաթակառքերն իրարու հետ կապուած են պտուտակներով ու շղթաներով (ձե 7): Նախադասութիւններն ալ իրարու հետ կը կապուին այնպիսի բառերով որ շղթայի պաշտօնը կը կատարեն: Միայն թէ խօսքի մը մէջ՝ պարտաւորիչ չէ սկիզբը դնել միշտ գլխաւոր նախադասութիւնն, և ստորադասները կցող կապերն համանման չեն: Տեսնե՛նք հիմայ այս կապերուն գլխաւորներն և վարժուինք գործածելու զանոնք:

Փոխեց ի Հոյ

ՆՇԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Ի. Գառէ և Լ. Մոյ

Մալկարա

(Շարունակելի)

ԸՆԹԱՑԳ ԵԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԱՅԵՆԱԿԵՑՈՒԹԵԱՆ ՁԱՌԲԸ

ԸՆԴԼԱՅՆՈՒՄՆ

Կարդացէ՛ք այս ընդլայնումը ի լուր առաւ կերտաց. բոլ յետոյ խմբագրեմ զայն:

Արքայն Սողոմոն կը գանդատէր օր մը կենաց կարճութեանն համար:

— « Ի՞նչ օգուտ է, կ'ըսէր նա, իմաստութիւնը զոր Աստուած շնորհած է ինձ, որովհետեւ չեմ կարող անոր պտուղը քաղել: Օրերուս մեծագոյն մասն անցուցի իմաստութիւն ստանալու համար, և, այժմ երբ կ'սկսիմ օգտիլ փորձառութենէս, ահա կը գտնուիմ յեզր չիրմիս: Ի՞նչ է մարդկեղէն իմաստութիւնը, եթէ ոչ ծաղիկ վաղաթարչամ և տրագախամուր: Չե բացած իւր բաժակն կը ծլի, կը բողբոջի. և, այն ինչ կը հասնի ի փթիթս, կը կորնչի փայլն. կը թօշնի կը թառամի առանց վայելելու իւր պտուղները: »

Այն ինչ տրտմութեամբ այսպէս կը բարբառէր, աչերն վեր վերցուց և տեսաւ որ հրեշտակ մը կ'իջնէ շափիղեայ բաժակ մ'ի ձեռին:

« Սողոմոն, ըսաւ ծառայն Աստուծոյ, կու-

գամ Յաւիտենականին կողմանէ: Նա լսեց քո գանգատն, և ինձ յանձնեց բերել քեզ երկայնակեցութեան ջուրը, եթէ խմես այս ջուրը, պիտի լինիս անմահ և պիտի վայելես մշտապիտիութիւն երկրասարդութիւն: Բայց երբ չխմես զայն, պիտի երթաս այն ճանապարհէն, երբ հասնի ժամ՝ օրհասիդ, ընդ որ կերթան համայն արարածք: Յաւիտենականն քեզ կը թողու ընտրել. ըրէ՛ ինչ որ հաճոյ է քեզ:»

Հրեշտակը դուռ բաժակը արքային ոտից առջև, և եղաւ աներևոյթ:

Սողոմոն կը վարանէր ինչ ընել: Կոչեց իւր պաշտօնեայներն և խորհուրդ հարցուց նոցա: Միաձոյլ հաւանութեամբ նոքա խորհուրդ տուին արքային որ անմահութիւնը ընտրէ: Այլ խմաստնադոյնն ի նոցանէ էր բացակայ. արքայն սպասեց նորա գալուտեան, և առաջարկեց նմա ինչ որ նիւթ էր խնդրոյ:

«Մե՛ծք արքայ, ըսաւ խմաստուն պաշտօնեայն, այս երկայնակեցութեան ջուրն քեզ համար է միայն, թէ կարես այլոց ալ արրուցանել:

— Ամենակալն, պատասխանեց Սողոմոն, ինձ միայն պարգևեց այս շնորհն:

— Յայնժամ, կրկնեց պաշտօնեայն, պիտի տեսնես մի գմիոյ կնի կենազրաւ իյնալն քո որդւոց, քո բարեկամաց, քո սիրեակաւոյն կանանց. նման ծառոյ սրոյ գեղեցկագոյն պտուղներն ամէն տարի կը կողոպտեն, պիտի արտասուես ամէն տարի, ամէն ամիս, ամէն օր սրտիդ սիրելի առարկաներէն միոյն վրայ: Ի՛նչ հրապոյր կարէ ունենալ անմահութիւն մը որում հազորդ և մասնակից են սուգ և թախիծ անվախճան: Եթէ ամէն ինչ զոր կը սիրես չէ անմահ իբրև գեղեզ, քո անմահութիւնը տանջանք մ'է յարակոտու:

— Զճմարիտ կը խօսիս, կրկնեց արքայն. դանգատս անխորհուրդ էր և անհիմն: Խմաստուն մը որ դատապարտուած լինէր կալ մնալ յաւիտայս թշուառութեանց հովտին մէջ, կրեւ հանապազ երկրային կարեաց չլիթաներն, առանց ակն ունելոյ կատարածի մը, ամէնէն վատախտարակ մարդը պիտի լինէր իւր կենաց մէջ:

Երբ արքայն դարձաւ յետ կոյս, ջուր բաժակին շոգիացած էր: Անկաւ ի գուճս, երկրպագեց և ըսաւ.

«Տէր, ներէ՛ քո ծառային եթէ անարգեց գեղ իւր գործերովն. ի քեզ միայն կը գտնուին խմաստութիւն և հանճար, որովք ամենայն ինչ կը կարգես և կը յարդարես, և մահկանացուաց սարտ է միայն սքանչանալ գործոցդ վրայ:»

(Թ. Լ.)

Մ. ԱՍՓԱՆԱԶ

ՄԻՋԻՆ ԸՆԹԱՑՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՅԵՐ(1)

9. ԱՐՁԱԿԵԼ

ԱՐՁԱԿԵԼ՝ եցի, ես՝. ցերգ, ներել, արծըկել, բող տալ. ազատել. Ձոր արձակիցէք յերկրի, եղեցի արձակեալ յերկինս: Արձակել ի կապանաց անտի. Արձակել գեղն իւր կամ գէշ ի մարոյ: Ս. Գիրք:

— Արկել, բողուլ որ երթայ. Արձակեաց զաղաւնին գհետ նորա: Արձակեալ զիս, քանզի այգ եղեւ: Հրեշտակս արձակել: Ս. Գիրք:

— Նեսել. Արձակել գիւս, աշտէս, քարինս, հարուածս նետից ևն: Ս. Գիրք:

— Դուրս տալ, ծաւալիլ. բուսցիլ: Թգենի արձակեաց զբողբոջ իւր: Արձակել արմատս ի խոնարհ: Ս. Գիրք: Արձակել զլոյս ճառագայթից. Ազաթ:

ԱՅՍ ԲԱՅՈՎ ՇԻՆՈՒԱԾ ՈՃԵՐ

Աչս արձակել — (յինչ). աչք օնկել

Ասպատակ — . ասպատակ դրկել

զկին — . կիցը ձգել

Կիցս — . կից զարցել

Ձայն — . ձայն հանել

զմտս — . ոսք վերցնել. փախչիլ

10. ԲԱՌՆԱԼ

ԲԱՌՆԱԼ՝ բարձի, բարձ. ցերգ. վերցնել. կրել. տանիլ. Բարձին գտապանակն: Մի բառնայք բեռինս: Բարձին զնա ձիովք: Ս. Գիրք:

— Կրել յանձին. տալիլ: Ձոր ինչ գիցես ի վերայ իմ, բարձից: Ձծանրութիւն աւուրն բարձաք և զտօթ: Ս. Գիրք:

— Ձնցել. մէջտեղէն վերցնել, պակսեցընել: Բարձէք զչարն ի միջոյ ձերմէ: Բարձեր զանտառսն յերկրէս Յուդայ: Բարձ-

(1) Տես թիւ 3, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 20.

ցուք զյիշատակս: Եկն ջրհեղեղ, և երարձ
զամենեսեանս Ս. Գիրք:

— Բեռցնել: Բարձին նմա զխաչն: Ոսկեք-
յն:

ԱՅՍ ԲԱՅՈՎ ՇԻՆՈՒԱԾ ՈՃԵՐ

Աղաղակ կամ զաղաղակ բառնալ . ա-
ղաղակել

— զգլուխ (ուրուք). գլխասել

— թողուլ (զոք). լիանել

ի Բաց — (ինչ). վերցնել. մեկդի ընել

Բողոք — . բողոքել

Ընչացք — . արհամարհել

Խրախոյս — . փաշայեռութեան ձայն հա-
նել

Կական — . լալ

Ձայն — . ձայն հանել

Ճիչ — . աղաղակել

Քրքիջ կամ գքրքիջ — . փահ փահ խնդալ,
ծիծաղիլ

11. ԲԱՐԲԱՌԵԼ

ԲԱՐԲԱՌԻՄ. եցայ. եաց. ներգ: Խօսիլ.
արտասանել: Նենգութիւն բարբառիք: Ս.
Գիրք:

— . Ձայն հանել. գոչել: Բարբառեցաւ
Դաւիթ ի զօրն: Տէր ի Սիօնէ բարբառե-
ցաւ: Ս. Գիրք:

ԱՅՍ ԲԱՅՈՎ ՇԻՆՈՒԱԾ ՈՃԵՐ

Մեծաբանս բարբառիւմ . մեծ խօսիլ

Նախիդձիկս ⁽¹⁾ — (ուժեք). առաջուց ը-
սել. նախագուշակել

12. ԲԵՐԵԼ

ԲԵՐԵՄ. բերի, բեր. ներգ: Բերել. Բե-
րէին զհիւանդսն մահճօք. Եբեր զնա յե-
րուսաղէմ: Ս. Գիրք:

— . Ունենալ. կրել. վրան չուցնել. Ձտեսիլս
կերպարանացն բերիցեն: Զբարս յինքեան
բերէ: Ագաք:

— . Արտադրել. բերք տալ. Պտուղ բերել.
Բերէր ընդ միոյ երեսուն. Ս. Գիրք:

— . Համբերել. տկալ: Բերել զմահս դը-
ժընդակս, կամ զաղէտս, կամ համբերու-
թեամբ զխրատ: Ոսկեք:

ԱՅՍ ԲԱՅՈՎ ՇԻՆՈՒԱԾ ՈՃԵՐ

Բերել մէտ ի կործանումն. կործանելու
վրայ, մօտ ըլլալ

ի Գործ բերել — (ինչ). գործածել

(1) Հնադանդ լեռուք ամենայնի, զոր ինչ իղձքն
ձեզ հրաման տացեն: Եւ Հեղիացւոցն պապիս ինչ
նախիդձիկս բարբառեալ, Թէ հեղիացիք... աղբիցու-
ցէք զաշխարհս ձեր. Եւս. քր.

ի Դէմս — (ինչ ուժեք). ներկայացնել,
առարկել

Կշիւ զուգութեան — (ընդ ուժեք). նը-
մանիլ. հաւասարիլ

ի Համար — (ինչ). հաշուել

ի Հաշիւ — (ինչ). հաշուել

ի Մէջ — (ինչ). մէջքեղ բերել. յայնցել

Յառաջ — (ինչ). առաջ բերել

Նախանձ — . նախանձիլ

ի Նախանձ — . նախանձիլ

Ոգի — . կենդանանալ

Վճիւ — . վնոել

13. ԲՐԵԼ

ԲՐԵՄ. գցի. եա. ներգ: Փօրել. ծակել.
բրեա զորմդ... և բրեցի զորմն: Բրեցին
շուրջ զսահմանօքն: Ս. Գիրք:

ԱՅՍ ԲԱՅՈՎ ՇԻՆՈՒԱԾ ՈՃԵՐ

ի Հիմանց բրել — (ինչ). հիմնայասակ ը-
նել

Հիմն ի վեր բրել — (ինչ). հիմէն կործա-
նել. գետնի հաւասար ընել

Յատակաց — (ինչ). աւերել. կործանել

Մ. ԱՄՔԱՆԱՑ

ԸՆԹԱՅՔ ՇԱՐԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՊԻԿՈՍԻ ԳՈՌԻՆԵՆԵՐՆ

(Յունական աւանդութիւն)

Յատակագիծ

Իպիկոս, յոյն բանաստեղծ Զ. դարու
Նախ փան գրիստոս, կը ճանապարհորդէր,
երթալու համար յՈղիմպիա, քաղաք ի Պեղո-
պոնէս, ուր կը կատարուէին Ողիմպեան
կոչուած խաղք: Անտառէ մը կ'անցնէր,
լի խոնիւք, յոյսերով. կը մտածէր այն
փառքին վրայ զոր պիտի ստանայր մրցելով
իւր քնարաւ...: Ահա՛ սոսկալի ծայն մը
կ'ընդմիջէ իւր խոներ. աւազակներ են,
որք կը յարձակին իւր վրայ, ի մահ կը վի-
րաւորեն զինքն ու կը կողոպտին, բայց
կը թողուն իւր քնարն որ չունի արժէք
իրենց համար:

Իպիկոս, իւր վերջին վայրկեաններուն,
կը տեսնէ կռուկներու երամ մը որ կ'եր-
թայ այն ուղղութեամբ որում ինք կը հե-
տեւէր: «Դուք վկայ եւ վրէժխնդիր եղիք
իմ տարապարտ մահուանս», կը գոչէ, ու
կը փչէ հոգին:

ՅՈղիմպիա երբ Յունաստանի չորս ծայ-

րերէն եկած ժողովուրդք անհամբեր կ'ըս-
պասէին մրցունքեանց սկզբնաւորութեան,
ու իպիկոսին ալ գալստեան, ոյր համբաւն
հասեր էր յունկն ամենուն, անո՛ք քարոզ
մը կը գուժէ նորա եղերական վախճանն:
Տրամութիւն եւ արցունք ժողովուրդեան:
Ընդհուպ կ'սկսին խաղք: Յետ առաջին
խաղուն, որ է վազքն, երկրորդն, ըմբռա-
մարտութիւնն, մօտ էր սկսելու, եւ անո՛ք
յանկարծ օդոց մէջէն արագաթեւ կ'անցնի
երամ մի կունկանց: Յայն կը դառնան ա-
մէն աչեր. «Իպիկոսի կուռնկներն են» կ'ը-
սէ մարդ մ'իւր ընկերոջ: Այս խօսքը կը
լսուի. բերնէ բերան կը կրկնուի: Կասկած
այդ մարդուն եւ իւր ընկերին վրայ. կը
ծերբակալուին իսկոյն եւ կը հարցաքննը-
ւին: Իպիկոսի սպանիչներն են. իւրեանց
մահուամբ կը քաւեն իւրեանց ոճիրն:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՄՆ

Իպիկոս, յոյն պուէտն, կը ճանապարհոր-
դէր յովիմալիս. «կ'երթար մրցման ասպա-
րիզին մէջ բանաստեղծութեան և երգոց
դափնին խնդրել: Կ'անցնէր մի մթին եւ
նսեմաստուեր անտառէ, որոյ խորհրդական
լուծութիւնն զինքն սրբազան երկիւղիւ կը
համակէր: Բանաստեղծութեան հեղեղը
կ'անցնէին իւր մոքէն. «Վաղիւ, կ'ասէր,
երբ իջնեմ յասպարէզ, պիտի երգեմ իմ
քնարին վերայ աստուածոց և դիւցազանց
փառքն, պիտի յուզեմ քսան ժողովուրդոց
սրտերն, նոցա հոգիքն պիտի բարձրացը-
նեմ ի գեղեցիկն, ի վսեմն...» — «Կեցի՛ր»,
կը գոչէ յանկարծ վայրագ ձայն մի, և ա-
հա երեք հազանադէմ մարդիկ սուսերա-
մերկ կը յարձակին իպիկոսի վերայ: Իւր
ձեռնն, ճարտար հանելու քնարէն հեշտա-
լուր նուազներ, անկարող է արգելուէ հար-
ուածներն, և, կարեւոր և արիւնհաշ-
ղախ, կ'իյնայ գետին մահամերձ:

Հեղեղանման կը հոսի արիւնը իւր վէր-
քերէն, և զոյգ ընդ նմին կը խուսի հոգին
իւր՝ լանջքէն: Իւր յետին վայրկենից մէջ մի
հոյլ կը տեսնէ կռնկանց որ զուարթ կ'անց-
նին իւր գլխոյն վերեւէն՝ բախելով զայերս
իւրեանց արագաթուիչ թևերով: Յայնս կը
դարձնէ իպիկոս իւր նուաղեալ աչերն.
«Ո՛վ օգաչու թռչուններ, կը գոչէ հա-
ռաչելով, որ կ'երթայք յայն կողմ ուր կ'երթայի
փառք և երջանկութիւն երազելով,

վկայ և վրէժխնդիր եղիք իմ անպարտ մա-
հուան. երթա՛յք բարեաւ, իցի՛ւ մահառիթ
նետ մի ձեր խաղաղ թռիչն չկասեցնէ՛ք»:
Իպիկոս կը փչէ իւր վերջին շունչն. առա-
ջակք կը մերկացնեն զնա, կ'առնուն իւր
ուղեւորութեան ծախուց յատկացեալ փոք-
րիկ գումարն. այլ արհամարհանօք կը թո-
ղուն զիւր քնարն. զի ի՛նչ օգուտ քնար մի
այնպիսեաց որոց սիրտն գոց է գթութեան
զգացմանց:

Արդէն Յունաստանի չորս ծայրերէն ժո-
ղովուրդք եկած խռնած են հանդիսավայ-
րըն Ողիմպեան խաղուց: Ամէնքն անհամ-
բեր կ'սպասեն իպիկոսի գալտեան. ամէն-
քըն կը ճանչեն զնա արդէն սրտով, զի
նորա ձայնն, իբրև մի բարեկամի ձայն, հըն-
չած է նոցա հոգւոց մէջ: Արդէն խոկ կ'ե-
րեւակայեն այն սրտազրու երգերն որովք
նա պիտի շարժէ իւրեանց հոգւոյն թելե-
րըն: Բայց կը յապաղի նա գալ. և ահա
մի քարոզ կը ներկայանայ ամբոխին: Տիտուր
է դէմքն, և ձեռքն ունի մի քնար արիւ-
նաներկ՝ սևաթոյր քօղով ծածկեալ: Վշտա-
բեկ և արտասուախառն ձայնիւ կը ծա-
նուցանէ թէ իպիկոս ոչ ևս է: Անդէն հե-
ծեծանաց մի աղաղակ կ'եւնէ ամբոխէն. ա-
մէն աչեր արտօսը կը հեղուն և կ'ողբան
Մուսայից սիրելւոյն մահն: Յաւոյ զգաց-
ման կը յաջորդէ վրէժխնդրութեան տեն-
չըն: Ո՞ր յանդուգն մահկանացուն իշխեց
իւր ձեռներն թաթաւել Յունաստանի սի-
րելի քերթողին արեան մէջ. ամէն աչեր
բարկացայտ այսր անդր կը յածին տոգոյն
դէմքի մի վերայ մի խռովեալ խղճի տադ-
նապն փնտռելու. բայց բնաւ յոյդ մի չը
մատնէ յանցաւորն:

Հուսկ ուրեմն խաղուց սկզբնաւորու-
թեան նշանն կը տրուի:

Առաջին խաղն է վաղքն. ժողովուրդն,
յեղյեղուկ իւր զգացմանց մէջ, կը սրբէ
իւր արտօսըն և կը մոռնայ վաղամեռիկ
քերթողն՝ այլ միայն զընթացողն դիտելոյ
համար: Մարդիկ, որոց նախանձորդութիւն
մի նոր ոյժ կուտայ, կ'ընթանան ասպարի-
զին մէջ արագ իբրև զփայլակն, քրտնա-
թաթաւ և շնչասպառ, զի հասնին շուտ ի
նպատակն և յափշտակեն դափնին, նոյն
խոկ երբ յաղթական պոսակն իւրեանց դի-
ակն միայն կարենայ զարդարել:

Յաղթողն կ'ընդունի իւր մրցանակն, և

երկրորդ խաղն, որ է ըմբշամարտութիւն, մերձ է ի սկսանել: Ահա հոյլ մի կռնկանց թեւաբախ կ'անցնի հանդիսավայրին վերայէն. յայնս կը դառնան ամէն աչեր: «Ի պիկոսի կռունկներն են սոքա», կը հծծէ մի մարդ իւր ընկերով ականջին: Նորա շրթներէն խուսափած այս բառն կը լսուի և բերանէ ի բերան կը տարածուի բոլոր ամբոխին մէջ: Ի պիկոսի կռունկներն. ի՛նչ առնչութիւն սոցա, ի պիկոսի և կռնկանց մէջ. կասկածք կը գրւմարին սպառնալից ամպերու նման այդ երկու մարդոց գլխոյն վերայ: Կը ձերբակալին. խիստ հարցափորձ մի կը խլէ գաղտնիքն. ի պիկոսի սպանողք են նոքա, և իւրեանց արիւնն կը ցածուցանէ քերթողին վրէժխնդիր ստուերն:

(Ըստ Ֆիլոնի)

Ռ. Յ. Պ.

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԸՆԹԱՑՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ⁽¹⁾

Վիպասանաց երգերուն դոյզն մնացորդներով պիտի չատանայինք, եթէ չունենայինք մատենագրութիւն մի աւելի ընդարձակ և աւելի հոյակապ, որ, նոյն մաքրութեամբ, նոյն արուեստիւ և նոյն ճաշակաւ, իբրև պայծառ դիսաւոր փալեւով Ն. դարուն սկիզբէն գրեթէ իբրև կէս դար, կ'սկսի տակաւ մարիլ:

Այս մատենագրութենէն մեզի հասած գործերն են,

1. Գրեթէ ամբողջ Աստուածաշունչ գլորոց, այն է Հին և Նոր Կտակարանաց, Թարգմանութիւնը:

2. Յովհաննու Ոսկեբերանի գործերէն՝ Ա. Մատթէի աւետարանին մեկնութեան Թարգմանութիւնը գրեթէ ամբողջ. Բ. Յովհաննու աւետարանին մեկնութենէն առաջին 13 ճառք. Գ. Պողոսի թուղթերուն մեկնութիւնը Դ. Եսայեայ մարդարէութեան մեկնութիւնը:

3. Սեբերիանոսի Եմեսացւոյ անուամբ ճառեր:

4. Եւսեբեայ Կեսարացւոյ Ա. Քրոնիկոն, Բ. Եկեղեցական պատմութիւն:

5. Կիւրղի Աղեքսանդրացւոյ մեկնութիւն Ծննդոց, Ելից, Թագաւորաց, ևն:

(1) Տես թիւ 1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 21:

6. Կիւրղի Երուսաղեմացւոյ Կոչումն Ընծայութեան:

7. Բարսղի Կեսարացւոյ ճառք վեցօրեայ արարչութեան:

8. Եփրեմայ սոփրւոյ մեկնութիւնք:

9. Զբօն, Կամ Յակոբայ Մծբնացւոյ ընծայուած ճառք:

10. Եւագր որ չէ տակաւին թ լոյս ընծայեալ:

11. Եզնիկ:

12. Ագաթանգեղոս:

13. Բուզանդ:

14. Կորիւն:

15. Հատակոտորք ճառընարաց, Հարանց վարուց և կանոնաց մէջ:

Հայուն համար, ցորչալի կը պահէ նա կամ կը ջանայ պահել, իբրև մասնաւոր եկեղեցական տարերօք ուրոյն քրիստոնէական եկեղեցի և ուրոյն ցեղ իւր անհատականութիւնը, Աստուածաշունչն է և լինելոց է անհուն կարեւոր իբրև մեծ պատմական յիշատակարան իւր աննման լեզուին. ուստի չէ առանց կարեւորութեան դնել հոս համառօտիւ այս զարմանալի գրոյն Թարգմանութեան պատմութիւնը, այսինքն թէ ի՛նչ լեզուէ և յոյր ձեռն Թարգմանութեան շին և Նոր Կտակարանք, եւ ի՛նչ փոփոխութիւն կրեց այն Թարգմանութիւնը նոցին իսկ Թարգմանաց ձեռօք: Բայց նախ կարճ գիտողութիւն մը:

Որ և գիտնարար հետազօտութիւնը կը ցուցնէ յայտնապէս թէ Թարգմանիչք ունէին կատարեալ տեսական և գործնական գիտութիւն երկուց լեզուաց ևս, յունին և հայոյն, վերջնոյն մանաւանդ զոր՝ Ջանացին ընել, և չէին կարող ևս ընել այլազգ, ըստ ամենայնի ազգային, ըստ լեզուին վիպասանաց զորմէ այնպէս կաթոգի էր ազգն: Համեմատելով վիպասանաց հայերէնն ընդ հայերէնին Թարգմանաց, մարթ է ասել թէ Հայք, և՛ անախարարք, և՛ շինականութիւնն (Բուզ. Գ. ԺԴ.), առնելով զԱստուածաշունչը չըն հայերէնացեալ իւր պէսպէս ոճերուն զանազանութեամբ, հազիւ թէ կրցան ընտրել իւրեանց վիպասան երգերէն: Դանք այժմ ի պատմութիւն Թարգմանութեան:

Թողունք զկարծիս ոմանց թէ յառաջ քան զԹարգմանիչս կամ քան զՆ. դար, կային Թարգմանութիւնք Ս. Գրոց ամբողջ կամ ըստ մասին: Չէ առանց հաւանու-

Թեան թէ նախնի եկեղեցիք Հայոց կամ մանաւանդ զլուսեք նոցա որ կային Հաւանականապէս ի Հայս յառաջ քան զԼուսաւորիչն, չեղան առանց Թարգմանութեան գէթ կարեւորագոյն մասանց գրոյն, մանաւանդ Հին Կտակարանին: Առ այս չունինք ստուգութիւն. Սաղմոսաց համար միայն կայ աղօթ աւանդութիւն մը բաւական յետին որ չունի ամենեւին պատմական յարգ: Դնել թէ յառաջ քան զՄեսրոպ կար գիր ինչ հեթանոսական թերի և դժուարին, անմատչելի բազմաց, և թէ Թարգմանիչ անուանեալ ընթերցողք, որպիսի էին Մեսրոպ, Թերևս և այլք ոմանք յառաջ քան զգիւտ գրոյն, ունէին Թարգմանութիւններ այն գրով ի գիրութիւն իւրեանց, կը մընայ միշտ լոկ կարծիք թեթեւ ինչ հաւանականութեամբ. և եթէ էր ևս այնպէս, ցորչաւի այն Թարգմանութիւնք չէին և չը կարէին լինել, հայերէն գրոյն բնութեան նայելով, մատչելի ժողովրդեան, և ոչ իսկ մեծագոյն մասին եկեղեցականաց, կը մնայ ճշմարիտ թէ յառաջ քան զԹարգմանիչս չունէին Հայք Թարգմանութիւն Ս. Գրոց, և թէ Հին և Նոր Կտակարաններն հայերէն Թարգմանեղծ խորհուրդն ունեցան, նախ և կատարեցին Սահակ եւ Մեսրոպ գործակցութեամբ աշակերտաց իւրեանց, և թէ ո՛ր լեզուէ՝ այն ևս յայտնի է պատմութեանէ: Հայոց դրացի քրիստոնեայ ազգերէ Յոյնք և Ասորիք միայն ունէին կատարեալ Թարգմանութիւն Հին և Նոր Կտակարանաց. գիտենք ևս թէ Հայք, մանաւանդ այն Թարգմանութեան ժամանակ, ոչ միայն ունէին կատարեալ հմտութիւն այն երկու քրիստոնեայ ազգաց լեզուին և դպրութեան, այլ և Թարգմանութիւնք նոցա էին առ հասարակ ի ձեռս գէթ ուսուցանող մասին Հայ կղերին: Բուզանդ յայտնապէս կը վկայէ թէ իւր ժամանակն յոյն և ասորի լեզուաց հմուտ մարդիկ միայն ունէին փոքր ի շատէ Ս. Գրոց գիտութիւնը: «Ոչ թէ որպէս պարտն էր յուսով կամ հաւատով ընկալան Հայք զկրօնս քրիստոնէութեան, բայց միայն սակաւ ինչ որք զհանգամանս գիտէին հելլէն կամ ասորի դպրութեանց, էին հասու ինչ այնմ փոքր ի շատէ» (Բուզ. Գ. ԺԴ.): Զիք տարակոյս թէ ազգին մեծագոյն մասին տգիտութիւնը Սուրբ Գրոց վարդապետութեան թե-

լադրեց Սահակայ և Մեսրոպայ ձեռնարկել ի Թարգմանութիւն գրոյն, և յառաջ քան զայն՝ ի գիւտ գիրին և կանոնաւոր այրութենի: Զայս կը թուին ակնարկել բանք Կորեան զՄեսրոպայ թէ մեծ հոգ և տրտմութիւն ունէր վասն ազգին. «Հոգ ի մտի արկանէր... զմտաւ ածելով զառաքելականն, Տրտմութիւն է ինձ և անպակաս ցաւք սրտի իմոյ, վասն եղբարց իմոց եւ ազգականաց». և «էր արդարն», կը յաւելու, «տրտմական հոգովք պաշարեալ և անկեալ ի ծուրս խորհրդոց, եթէ որպիսի՛ արդեւք եւս իրացն գտանիցէ:»

Ոմանք թեւադրեալ ի բանից Խորենացւոյն թէ, երբ Մեսրոպ դարձաւ Վրաց և Աղուանից քարոզութենէն, գտաւ «զՄեծն Սահակ Թարգմանութեան պարտապալ յԱսորւոյն՝ յոչ լինելոյ յունին. քանզի նախ ի Մերուստանայ այրեալ լինէին ընդհանուր աշխարհիս յոյն գիրք. դարձեալ ի բաժանել զաշխարհս Հայոց չտային Պարսիկ վերականգնութիւն ուսանել դպրութիւն ուսմբ իւրեանց մասինն, այլ միայն Ասորի» (Խոր. Գ. ԾԴ.), կը ըսեն թէ Սահակ չգտնելով յունարէն օրինակ Ս. Գրոց՝ Թարգմանեց ասորերէնէ: Բայց նախ բան Խորենացւոյն է անորոշ, ոչ թէ Ս. Գրոց համար: Կամի ասել թէ Սահակ չգտնելով յունարէն գրեան, իմա՝ Հարց գործերէն, կը Թարգմանէր ասորերէնէ: Դիցուք թէ Սասանեանք քաղաքական նըպատակաւ արգիլեցին Հայոց (թէպէտ այս ևս չէ ընդունելի, կամ չափով միայն կըրնանք ընդունիլ) ուսուցանել յայտնապէս Յունարէն ի դպրոցս, չէին կարող առանձին մարդոց ևս արգելուլ ուսանել յունարէն, և ոչ հաւանական է թէ յունարէն մատենաքայրեցան ի Մերուստանայ, և ապա ժողովեցան ի Պարսից այնպէս՝ մինչեւ բոլոր Հայոց մէջ, և ոչ իսկ առ Սահակայ կը գտնուէր օրինակ մի անգամ Սուրբ Գրոց որմէ Թարգմանէր:

Մեսրոպայ այսրէն դարձն ի քարոզութենէ առ Սահակ եղաւ Վաւաճապոյ վերջին տարին ըստ Խորենացւոյն, այն է իւր 414 ին. եթէ Սասանեանք այնպէս խստիւ արգելած էին յունարէն ուսանիլ և մուծանել յոյն գրեան ի Հայս, ի՞նչպէս եղաւ որ նոյն Սահակ, ոչ շատ տարի յետոյ զրկեց ի Կոստանդնուպոլիս աշակերտներ, որ դարձան ի Հայս Ս. Գրոց վաւերական օրինակներով

և սրբոց Հարց գրենով: « Յետ այնորիկ հաստատուն օրինակօք Աստուածատուր գըրոցն, և բազում շնորհագիր Հարց յետ այնր աւանդութեամբք, և Նիկիական և Եփեսոսական կանօնօք գային երևելով Հայոց, և առաջի դնէին Հարցն զբերեալ Կտակարանն եկեղեցւոյ սրբոյ » (Կորին): Զնոյն ասէ եւ Խորենացին Գ. ԿԱ. Թերևս ըսուի թէ Թարգմանիչք Ս. Գրոց յունարէն օրինակներն հանդերձ այլովք գրենով բերին առ Սահակ յԱշտիշատ Տարօնոյ (Խոր. անգ.): Բայց եւ այս չլուծեր խնդիրը. քանզի, եթէ ի Տարօն, իբրեւ ի մասն բաժնին Յունաց, թոյլ տուեալ էր մուծանել յոյն գրեան, Սահակ գէթ Թարգմանութեան համար կրնար երթալ անդր և Թարգմանել յունարէնի, քան թողլով Եօթանասնից Թարգմանութիւնը, ընտրել Ասորերէնը: Համառօտիւ այն պատճառը թէ առ ի չգոյէ յունին՝ Սահակ րրաւ մեր Թարգմանութիւնն Ասորերէնէ, չէ ամենեւին ընդունելի: Յունարէն գրոց այրուիլն ի Մերութանայ, և Պարսից արգելն, եթէ են ևս ճշմարիտ, իմանալի է ըստ մասին միայն, ոչ թէ այրողք կամ արգելողք բոլոր երկրին մէջ մտան ի տունս, ի վանորայս, յեկեղեցիս, ի կաթողիկոսարանն իսկ, և տունն հրոյ ճարտի ամէն յունարէն գիր:

Գալով անձանց յորոց ձեռն եղաւ Թարգմանութիւնն, Խորենացին կ'ընծայէ այս աշխատութիւնը Մեսրոպայ, և այն մինչ Մեսրոպ էր յեղեսիա իսկ և իսկ զինի գիւտի գրոյն. « Կերպածեւեալ, » ասէ, « Մեսրոպայ զգիրն առ ձեռն պատրաստ ըստ անսայթաքութեան սիւբողայից Հելլենացոց, . . . իսկոյն ի Թարգմանութիւն ձեռնարկեալ խորհրդաբար սկսանելով յառակաց զբովանդակ զխաւս եւ երկու յայցնիսս եւ զնոր կըսակս յեղուլ ի Հայ բան, նա և աշակերտք նորա Յովհան եկեղեցային և Յովսէփ Պաղնացի » (Խոր. Գ. ՄԳ.): Իսկ առաջին Թարգմանութեան ուղղութիւնն ըստ ստոյգ օրինակաց զորս բերին Թարգմանիչք ի Կոստանդնուպոլսէ՝ Խորենացին կը համարի եղած ոչ իբրեւ ուղղութիւն ի ձեռն Սահակայ եւ Եզնկայ միայն ըստ Կորեան, այլ կը կոչէ կրկին Թարգմանութիւն և կատարուած Սահակայ և Մեսրոպայ և բոլոր աշակերտաց ձեռօք: « Եկեալ Թարգմանիչքն մեր մատուցին զստոյգ օրինակս գրոց. զոր առեալ մեծին Սահակայ և Մեսրոպայ՝ դարձ-

եալ Թարգմանեցին զմի անգամ Թարգմանեալն, փութանակի հանդերձնքօք » (Խոր. Գ. ԿԱ.):

Գալով Կորեան որ է ժամանակակից եւ գործակից՝ կը գտնենք յայսմ մասին բաւական տարբերութիւն: Ըստ Կորեան որ չգիտեր ամենեւին յունարէն լեզուի և դըպրութեան գէթ բացարձակ արգելք Սասնեանց կողմանէ, Ս. Գրոց Թարգմանութիւնն եղաւ յունարէնէ, Թարգմանիչ է գլխաւորապէս Սահակ. Մեսրոպայ կ'ընծայէ Կորին Առակաց միայն Թարգմանութիւնը մասնաւոր նպատակաւ: Կորին չը ժխտեր նաև աշակերտաց գործակցութիւնա մանաւանդ զՅովհան և զՅովսէփ կը դնէ գործակիցս Մեսրոպայ, յանուանէ կը յիշէ նաև Եզնկայ գործակցութիւնն ընդ Սահակայ յուղղութեան առաջին Թարգմանութեան ըստ ստոյգ օրինակաց բերելոյ ի Կոստանդնուպոլսէ: Յետ պատմելոյ զգլխաւ գրոյն, « զամենայն ընտրութիւնս նշանագրոյն յօրինեալ և յանկուցեալ (Մեսրոպայ), » կը յաւելու. « ի Թարգմանութիւն դառնայր հանդերձ արամբք երկուք, աշակերտօքն իւրովք, որոց առաջնոյն Յովհան անուն կոչէին, յեկեղեցեաց գաւառէն, եւ երկրորդին՝ Յովսէփ անուն ի պաղանական տանէն. եւ եղեալ սկիզբն նախ յառակացն Սողոմոնի որ ի սկզբանն իսկ ծանօթս իմաստութեանն ընծայեցուցանէ լինել, ասելով եթէ ճանաչել զիմաստութիւն և զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ: Յետոյ գալով առ Սահակ, ասէ. « Իսկ երանելոյն Սահակայ զեկեղեցական գրոց գումարութիւնն կանխաւ յունական բարբառոյն ի հայերէն, դարձուցեալ, եւ բազում ևս զհայրապետաց սրբոց զճշմարիտ զիմաստութիւնն: Դարձեալ յետ այնորիկ (այսինքն յետ դարձին Թարգմանչաց « հաստատուն օրինակօք աստուածատուր գրոցն ») առեալ հանդերձ Եզնկաւ զյառաջագոյն զյանկարծադիւտ զփութանակի զԹարգմանութիւնս, հաստատէր ճշմարիտ օրինակօքն բերելովք »:

Այսպէս նայելով Կորեան պատմութեան որ, ինչպէս ըսինք, իբրեւ ժամանակակից և գործակցի, մի միայն ընտրելին է, Թարգմանութիւն մեր եղաւ ի յունէն, և ուղղեցաւ ընտիր օրինակի մը վրայ: Փորձը, մեր առանձին փորձը, կ'ըսենք, որ քան

զամենայն աւանդութիւն զօրագոյն է, կը հաստատէ ինչ որ ըսինք ըստ Կորեան: Իբրըր յերկից ամաց հետէ համեմատելով մեր թարգմանութիւնը երբայական բնագրին և յոյն, ասորի և լատին թարգմանութեանց հետ, մինչև ցարդ կը գտնենք գրեթէ առանց երկբայութեան թէ, նախնիք մեր ընտրելով, իմա Հին Կտակարանին համար եօթանասնից թարգմանութիւնը որ յոյն եկեղեցւոյ մէջ սովորական էր, թերևս եւ քան զբնագիրն ընտրելի համարուած, հետեւեցան հաւատարմութեամբ այն թարգմանութեանն ընտիր օրինակի մը որ զըրկուեցաւ նոցա հաւանականապէս Կոստանդնուպօլսոյ պատրիարքէն Պրոկղէ (434-447), որոյ և առանձինն թղթով եկան առ Սահակ թարգմանիչք մեր (Կորիւն, եւ Խոր. Գ. ԿԱ.) ոչ թէ ըրին, երբայական բնագրէն և յունարէն և ասորերէն թարգմանութիւններէն խառն թարգմանութիւն մը: Այսու չէ պարտ կարծել թէ թարգմանիչք մեր չէին տեղեակ ասորերէնի, չափով իմն նաև երբայերէնին: Իւրեանց առանձին գրուածներուն մէջ կ'առնուն երբեմն յայտնապէս երբայեցերենէ. զոր օրինակ Եզնիկ կը յիշէ՝ ըստ երբայականին ուլ. «Զուլն ի մօր կաթն չհրամայէ եփել», մինչ ըստ եօթանասնից որպէս և ի մերում թարգմանութեան է գառն: Նոյն Եզնիկ, հմտագոյնն ի թարգմանիչս, որչափ մեք գիտեմք, զինի Սահակայ և Մեսրոպայ, յայտնի կը ցուցնէ իւր հմտութիւնն ասորի և երբայական լեզուաց, պարզելով այս լեզուաց բազմաւորի (յոգնակիի) գործածութիւնն փոխանակ միաւորի (եզակիի), ինչպէս ունի նաև հայերէնն: Խօսելով ընդդէմ Մարկիոնեանց որ բազում երկինս կը դնէին, վասն զի յերբայեցին երկինք անեզական է, կ'ըսէ. «Որպէս յամենայնի մոլորեցան հերձուածողք, նոյնպէս և յայսրմ». զի ոմն տասն երկինս ասէ, ոմն եւթըն, եւ Մարկիոն երկս: Եւ ի գրոց սրբոց կամին հաստատել զմոլորութիւնն իւրեանց, թէ երկինս, եւ երկնից երկին բազմաբար ասեն գիրք: Յորժամ ոչ յունեքէ սանձահարին հարցուածովք, արտաքոյ գրոց սըրբոց բարբանջեն. և իբրև վտանգին, ապա ի գիրս ապաւինին: Բայց երկինս և երկնից երկինս յայն սակս գտանեմք ի գիրս, զի յերբայեցւոց լեզու երկին չմարթի ասել,

որպէս և ոչ յասորի լեզու ջուր կամ երկին. այլ մին բազմաբար ասի: Եւ յայտնաւորի է զի եւթանասնիցն թարգմանեալ ի յոյն լեզու, ասեն. ի սկզբանէ արար Աստուած զերկին և, զերկիր իբրև զմիոյ երկնէ յայտ արարեալ: Եւ յասորի լեզու քանզի չմարթի երկին ասել, ասէ. ի սկզբանէ արար Աստուած զյաթն երկինս և զյաթն երկիր. թէպէտ և միաբար չմարթի ասել նոցա զմիոջէ երկնէն, սակայն յաթն ասելով որ է տարր, իբրև զմիոջէ տարերէ միոյ երկնի յայտ առնէ թարգմանութիւնն» (Եզնիկ):

Նոր Կտակարանին համար չիք ամենեւին դժուարութիւն կամ խնդիր թէ է յունարէն բնագրէն, թող թարգմանութիւնը որ յայտնապէս կը ցուցնէ թէ յունէն է, չէ ամենեւին հաւանական թէ այնպիսի քաջ յունարենագէտք, և որ այնպէս հարեալ էին ամենայնի որ յունական էր, թողնով բնագիրը՝ կը դիմէին մուրացածոյ թարգմանութեանց: Չէ ամենեւին աւելաբանութիւն եթէ ըսենք թէ թարգմանիչք մեր ինչպէս Եզնիկայ համար տեսանք, չէին անտեղեակ երբայեցերէնին, և քաջ կարող էիր թարգմանել այն լեզուէն. բայց անունն եօթանասնից որ ոչ ծանօթ միայն բոլոր արեւելեան եկեղեցւոյ մէջ, այլ եւ թերևս մեծարոյ ևս քան զհերբայականն, կուտար նոցա ընտրել թարգմանութիւնը քան բընագիրը. նաև ոչ սակաւ կատած կար առ հնագոյն հարս եկեղեցւոյ, թէպէտ յանիրաւի, զՀրէից, թէ խանգարած էին բնագիրը: Չարմանք է որ նոյն իսկ հեղինակք Նոր Կտակարանին յեօթանասնից կ'առնուն իւրեանց վկայութիւնները: Դիտողութեան արժանի կէտ միայն սա է, և զայս ասեմք ի փորձոյ ուսեալ, թէ թարգմանութիւն մեր Նոր Կտակարանին շատ հին և ընտիր օրինակէ էր զոր կը գտնենք համաձայն Սինէական, Աղեքսանդրեան և Վատիկանեան օրինակաց որ հին են և զարգիս ծանօթ գիտնոց:

Գլխաւորելով մեր այս համառօտ պատմական տեսութիւնը Սուրբ Գրոց հայերէն թարգմանութեան վրայ, կ'ըսենք թէ, հայերէն թարգմանութիւն մեր ըստ ընտրութեան բնագիրներուն յորոց թարգմանուած է, ըստ առաւելութեան լեզուին և ըստ հաւատարմութեանն մանաւանդ ի կանոնա-

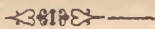
կանս, է յիրաւի արժանի կոչելոյ (ինչպէս կոչեցին ոմանք յեւրոպացի գիտնոց որ փոքր ի չատէ խելամուտ եղան այնմ) Դելտոյ քարգմանութեանց :

Մեր հայերէն թարգմանութիւնն այնպէս հաւատարիմ է և համեմատ իւր բնագիրներուն, և թէպէտ թարգմանութիւն, այնպէս հաւատար և հանգիստապատիւ նոցա, որ այս թարգմանութիւնը խնամով և անաչառ համեմատեալ բնագիրներուն հետ, իբրեւ արդարեւ քննական գործ ի լոյս ընծայել ծանօթութիւններով, ինչպէս կ'ընէ Ամերիկայի Սուրբ Գրոց ընկերութիւնն, Հայ խառն մասնաժողովի մը ազատ աշխատութեամբ, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ նոյն իսկ Յոյն բնագիրներն հնագոյն օրինակի մը հետ բաղդատութեամբ հանել ի լոյս, կամ, այլով բանիւ, Ե. դարու սկզբան, և թերեւս աւելի հին, Յոյն օրինակ մը ածել յերևան :

Կը մնայ մեզ մեր Աստուածաշունչին հայերէնին վրայ աւանձինն և մանր խօսել բանասիրական տեսութեամբ՝ բերելով ուրոյն ուրոյն հատուածներ :

(Շարունակելի)

Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԲԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ⁽¹⁾

Ա. Ր Ե Ի Ն Լ Ք

ԲԱՂԴԵԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ

Ասորեստանայք. — Մինչդեռ ի Բաղդէաստան էին բաղմաթիւ քաղաքք, Ասորեստանեայք տակաւին լեբանց բարձունքն էին : Ժ. Գ. դարուն Ասորեստանեայք արշաւեցին դրացի երկրաց վրայ և հաստատեցին ինքնակալութիւն մի որոյ ոստանն եղաւ Նինուէ, զոր՝ ըստ Դիոդորի՝ հիմնեց Նինուս : Նինուս տիրեց Փոքուն Ասիոյ և նորա Շամիրամ կինը՝ դուստր դիցուհւոյ ուրուք, զեգիպտոս նուաճելէն վերջ՝ փոխեցաւ յաղաւնի : Նմա յաջորդեցին ծոյլ եւ թուլամորթ թագաւորք 1300 տարւոյ չափ Սոցա վերջինը Սարգանաբալ կամ Թոնոս Կոնկոլեոսս պաշարուելով ի միացեալ զօրութենէ Մարաց և Բաբելացւոց իւր մայրաքաղաքին մէջ՝ այրեց զինքն յարքունիս իւր հանդերձ ընտանեօք, և այսպէս վեր-

ջացաւ Ասորեստանի կամ Նինուէի թագաւորութիւնն, իբր 759ին նախ քան զԲ. Այս ստոյգ պատմութիւն մը չէ, այլ վէպ մի ուր ճշգրիտ իրական դէպք մը չկայ :

Նինուէ (Նինուէ) . — Ասորեստանի ինքնակալութեան վերայ ստոյգ աղբիւրէ տեղեկութիւն չունէր պատմութիւնն մինչեւ 1842, երբ Մուսուլի Փրանսական հիւպատոսն Պոքթա գտաւ մերձ ի Խորշապատ ընդարձակ պալատան բեկորներ՝ աւազիներքեւ ծածկուած : Պոթթայի պեղումն Եւրովոյ ուշադրութիւնը գրաւեց . բազում հնախոյզք՝ մանաւանդ Անգլիացիք դիմեցին ի Խորշապատ : Իլէյս և Լէյլրս պեղեցին միւս բլրակներն՝ Նիմրուտ և Գույունճուգ, այսու Նինուէ քաղաքին դիրքը ու ընդարձակութիւն յերևան հանելէն զատ՝ նորոգ չէնքեր ու արձաններ գտան, որք բաւական ճշգրիտ տեղեկութիւն կուտան Ասորեստանի ճարտարապետութեան և արձանագործութեան վերայ : Աւերակք անեղծ մնացեր էին հովին ներքեւ, չոր կլիմայի ազդեցութեամբ, Այս աւերակաց մէջ գտան պարիսպներ՝ հարթ քանդակներով եւ նկարներով, բազմաթիւ արձաններով եւ արձանագրութեամբք լի : Պալատք արուեստակեալ բլրոց վրայ շինուած էին : Ի գաւթին կը գտնուէին ի կերպարանս մարդկան թեւաւոր ցուլեր ներկայացնող հսկայ արձաններ կամ թեւաւոր առիւծներ : Շէնքին ահաւոր պատերը կճով ծածկուած են, որոց վերայ փառաւոր քանդակներ կ'երևին : Սրահք և գաւթք հսկայ քանդակներով զարդարուած են : Առ հասարակ արքունի սպալատան մօտ բրգաձեւ և եօթն դասիկոնով աշտարակ մը կայր, ուր՝ իբր ի գիտարանի, աստեղանշմար մագք աստղերը կը քննէին և զապագայն կը գուշակէին :

Ըստ հին աւանդութեան իրիք՝ Ներրովթ շինեց այս քաղաքն, աւանդութիւն մը որ, որչափ և անհիմն է, կը ցուցունէ սակայն թէ Բուշեան երկիր էր նախապէս Ասորեստան, քանզի ի գրոց (Ս. Գիրք) իբրեւ անձ յիշուած Բուշեան Ներրովթ արեւելեան աւանդութեան մէջ (Ռիտտէր, Արեւմ. Ասիա. Գլ. 1.) Բուշեան ցեղի յատուկ անունն էր : Գրգչ. Բն. պատմ. Հայոց. 26 :

Նինուէ բաղմաթիւ բլուրներու վերայ շինուած էր քառակուսի ձևով, որոյ շըրջապատն էր 43 քիլոմէթր : Նորա պարիսպք

(1) Տես թիւ 9, 10, 11, 12, 14, 15, 18, 19, 21.

էին ի ներքուստ հողաշէն, իսկ յարտաքուստ՝ աղիւսակերտ: Բայ ի պալատներէն՝ միւս չէնք հիմնայատակ կործանած են:

Նկարագիր Ասորեստանեայց. — Ասորեստանեայց էին որսորդ և պատերազմիկ: Իրենց հարթ քանդակաց վերայ մերթ կ'երևին զինուորք՝ վառեալք ի նետ և յաղեղն, և երբեմն՝ խրոխտ, խաբեբայ և առիւնառչտ: Ասորեստանեայց զօրէն հեղեղի ասպատակ սփռեցին ընդ Ասիա՝ ի դարձին բերին բազմաթիւ գերիներ: Իրենց մեծ հաճոյքն էր խողխողել, գերել, գերփել և յափշտակել:

Արժայ. — Ասորեստանեայց իրենց թագաւորը կը համարէին «Աստուծոյ ներկայացուցիչը յերկրի վերայ» և նմա կը հնազանդէին կուրօրէն: Արքայն գլուխ անցնելով արևնարբու բանակաց՝ կ'ասպատակէր Ասիա, և ի դարձին կ'արձանագրէր իւր պալատան պատերուն վերայ տարած յաղթութիւններն, աւերակները, այրած քաղաքներն, գլխատեալ կամ կենդանւոյն մորթաղբո՞ք բրած գերիները:

Արշաւանգ. — Ասուր. Նազիր. Աբալ (882) և Դուկլատ. Աբալ. Ասար (745) մեծամեծ աշխարհակալութիւններ ըրին և իրենց կապուտ կողոպուտն արձանագրեցին, որպէս օրէն էր: Է. դարուն Սին. Աքէ. Իրիբ (Սինեքերիմ) կ'արձանագրէ այսպէս. «Ես որպէս աւերիչ ուրական անցայ և առաթուր կոխեցի բոլոր երկիրն ծագաց ի ծագս. բանակս լողաց թշնամեաց արեան գետոց մէջ: Յարգի ցօղունի նման փշրեցի զօրս կենդանւոյն ի գերութիւն վարեցի»:

Քանդակի մի վերայ՝ որ կը ներկայացնէ քաղաքն Շօշ անձնատուր լեալ Ասուր. Պան Աբալի, կը տեսնուին ի պարտութիւն մատնեալ իշխանք՝ լկեալք յԱսորեստանեայց՝ ոմանք ընչատեալք, այլոց աչերը հանուած, կամ մօրուք գերծուած:

Կարճագումն Ասորեստանեայց ինքնակալութեան. — Թ. դարէն սկսեալ՝ Ասորեստանեայց միշտ յարշաւանս էին և գերեցին գերիեցին զԱսորիս, զՊաղեստին և զԵգիպտոս: Նուաճեալ ազգք անդադար նշլահեցան, աստի սկսան նախճիրք: Հուսկ ապա, Ասորեստանեայց սպառեցան միշտ խողխողելով ի միացեալ զօրութենէ Բաբելացոց և Մարաց, և ի դաշնակցաց նոցա: 625 ին, մայրաքաղաքն Նինուէ՝ ըստ հրէից մարգա-

րէից՝ «մայրիք առիւծուց. քաղաքն արեանց» կործանեցաւ և «եղիցի ամենայն որ տեսանիցէ զքեզ՝ զիջանիցէ և ասացէ. Եղուկ դու, Նինուէ, ո՛վ իցէ որ հեծիցէ վասնքո, ուստի՞ խնդրեսցուք քեզ մխիթարութիւնս:» Այսպէս կը գոչէ մարգարէն Նաւուս (Գլ. Գ. 7):

(Շարունակելի)

ԴԱԻԻԹ Յ. ԽԱԶԿԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆՔ

ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ (1)

Ե. ՊԱՏԻԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ՆԱԽԿԵՆ ՊԱՐՄԻՅՈՒ

Ի շենաստան, ի Հնկաստան և յԵգիպտոս, ինչպէս տեսնք, դատտիրարակութիւնը աստուածապետական սկզբան մը լծոյն ներքեւ էր և է տակաւին: Պատուէրք կուգային յերկնուստ և ծանօթ գերագոյն աստուածներէն: Ի Պարսկաստան պետութիւնը իբր նոր գործիչ կը մտնէ դատտիրարակութեան մէջ: Զոյգ ընդ կրօնից կը կարգէ և կը յօրինէ ժողովրդեան կրթութիւնը և բարքը:

Երախայն, ի ծնանելն պարտէր, ըստ Զէնտ. Աւեստի, սուրբ գիրք Պարսից, լուսցուիլ երիցս եզան մէջով և գամ մի ջրով, մաքրուելու համար: Աստղաբաշխ մը կ'որոշէր յետոյ երախային բախտը և անուն կը դնէր նմա: Յետ երից ամաց, հայրն կը մատուցանէր զոհ առ Միթրա: Մինչև յօթներորդ ամ, մանուկը չէր ունեւ հալսակ, և ինչ յանցանք գործէր, ծնողքն էին պատասխանատու: Հինգ տարեկանէն յառաջ, ծնողք ոչ բարին և ոչ չարը կ'ուսուցանէին իւրեանց որդւոյն (2). պարտէին միայն բնական կարեւոր խնամները տանիլ նմա, և քսել, երբ յանցանք մը գործէր «Զըլայ որ այս բանը անգամ մ'ալ ընես»: ... Գեղեցիկ օրինակ ժողովրդակութեան ի բանս: Ութ տարեկանէն յառաջ, չալարտէին ծեծել մանուկ մը, բաւական էր որ անզգայ չըլլար ուրիշ պատիժներու: Մանուկը բոցարձակ հնազանդութիւն պարտ էր իւր ծնողաց: Նա որ

(1) Տես թիւ 7, 46, 47, 49:

(2) Այս սկզբունքը պիտի գտնէք Ժան Ժաք Ռուսօյի մէջ:

երիցս անհնազանդ կը գտնուէր առ իւր ծը-
նողս արժանի էր մահու : Աշակերտն պար-
տաւոր էր աւելի պատուել իւր դաստիարակը քան իւր ծնողքը , որովհետեւ դաս-
տիարակը պաշտօն ունէր մշակելու զհոգին ,
ազնուազոյն մասն մարդոյ : Հետագայ ա-
ղօթից համեմատ , զոր կը քաղեմք պար-
սիկ մատենանէ մը , կերեւի թէ դաստիարա-
կին առաւելութիւնը հօր վրայ չէր ծանօթ
ամենուրեք . « Ո՛վ Միթրա , ըսուած է , 30
կապերով միացուր բարիները , 60 կապերով
այրն ու կինն , 70 կապերով աշակերտն ու
դաստիարակն , 100 կապերով եղբայրները ,
1,000 կապերով որդին և հայրը , և 10,000
կապերով երկիրը և իւր թագաւորը : »

Յայս վայր թուի թէ կրօնական կամ
աստուածպետական սկզբունքը կը յաղթա-
նակէ Պարսից դաստիարակութեան մէջ , եւ
այս կարէ պատահած ըլլալ քրմաց մէջ
և մանաւանդ առ Մարս , Բայց Չրապաշտի
կրօնքը , ընելով զպետութիւնն ներկայա-
ցուցիչ Որմզդի , ընկերական կենաց մէջ նոր
գործիչ մը նետած էր : Աստ պետութիւնն
ոչ ևս է բողոքողին ընդ լծով քրմաց , այլ
ուրոյն իշխանութիւն մ'է , որ պարտի ո-
գորիւ Որմզդի համար , և որ , հետեւաբար ,
կ'ուզէ ազդեցութիւն մ' ունենալ ազգին
վրայ . աստի ազգային դաստիարակութիւն
մը , այսինքն դաստիարակութիւն մը ի ձե-
ռն պետութեան , և ոչ միմիայն ի ձեռն
կրօնից : Այս տեսութեամբ , Պարսկաստան
անցման կէտ մը կը յօրինէ ընդ Ասիա եւ
ընդ նախկին Եւրոպա , ուր ազգային սկզբ-
բունքը կը ծածկէ , կ'ընկղմէ աստուածպե-
տական սկզբունքը :

Ահա ինչպէս Քսենոփոնոս նկարագրած է
Պարսից ազգային դաստիարակութիւնը իւր
Կիւրամարգին(1) մէջ . « Պարսից օրէնքներն ,
կ'ըսէ , հոգ կը տանին քաղաքացւոց բարո-
յական դաստիարակութեան : Ազմկէ հեռի
և հասարակաց շինուածներէ չըջապատուած
հրապարակ մը ժողովատեղի է և դպրոց
Պարսից : Այս հրապարակը չորս մասանց
կը բաժնուի , որք յատկացեալ են պատան-

եաց (6-16 տարեկան) , երիտասարդաց (16-
26) տարեկան) , չափահաս արանց (26-50)
և ծերոց : Այգուն այգուն պատանիք եւ
չափահասք անդր կը ժողովին յառաջ քան
զայգն : Երիտասարդք , բաց յամուսնացե-
լոց , կը ննջեն , կուռ զինուած , հասարակաց
շինուածոց առջև , կամ անոնց պահպանու-
թեանը համար , կամ զերծ մնալու համար
յանառակութենէ : Ծերք ազատ են գալու
ժողովատեղին կամ տունը մնալու : Իւրա-
քանչիւր բաժանումն կը վարեն տասն պե-
տեր . պատանեաց պետերն ընտրուած են
ծերերէն որք ունին ազնուագոյն որդիներ :
Պատանեաց մարզանքն են աղեղ լարել ,
նիզակ նետել , ձի հեծնել : Պետերը օրուան
մէկ մասը կ'անցնեն դատելու այն յան-
ցանքները որք կը դործուին , զոր օրինակ
գողութիւն , ստախոսութիւն , չարախօսու-
թիւն ևն : Ապերախօսութիւնը և ստախօ-
սութիւնը մասնաւոր պատիժներ ունին :
Պատանեաց երկցագոյները յաճախ կը կոչ-
ուին դատելու այլոց յանցանքը , ըստ օրի-
նաց արդարութեան . իրաւագիտութեան
գործնական դպրոց մ'է այս : Մեծ խնամ
կը տանին մշակելու ժողովարկութիւնը , իւր
անձին տիրելու կարողութիւնը , աւագաց
նկատմամբ հնազանդութիւնը , և ճշմար-
տախօսութիւնը : Երիտասարդք պարտին
լինել միշտ ընդ իշխանութեամբ իւրեանց
պետերուն ընելու համար ամէն ինչ որ կը
պահանջէ հասարակաց օգուտը : Երբ ար-
քայն ելնէ յորս , ինչպէս յաճախ կը պո-
տահի յամենան , ի միասին կ'առնու երի-
տասարդաց կէսն . իւրեանց զինուորական
դպրոցն է որսորդութիւնն , և միանգամայն
դպրոց մը ուր կ'ուսանին տոկալ ծարաւոյ
և քաղցոյ , ջերմութեան և ազգի ազգի
խոնջութեանց : Նոքա որք կը մնան կը
մարզին յաղեղն , ի տէգ , յարշաւ , կամ
կ'երթան աւազակներ ձերբակալելու : Չա-
փահասք զինուորական ծառայութիւնը
կ'ընեն , կամ են իբր պետ պատանեաց եւ
երիտասարդաց : Յետ լրանալոյ յիսուն տ-
մաց , ազատ են ծառայութենէ և են պաշ-
տօնեայ իրր դատաւոր , վարիչ ևն : »

Ահաւասիկ համառօտագիծ մի պատկերն
հասարակաց դաստիարակութեան Պարսից
ըստ Քսենոփոնոսի : Կանայք չէին մասնակից
այս ազգային կրթութեան . նոքա , ըստ
բանից բազում մատենագրաց , ենթակայ

(1) Քսենոփոնոսի (Յոյն պատմագիր 445—355 թա-
քան զՔրիստոս .) այս գործը , Քսենոփոնոսեայ Կիւրոսի
խոսքն պատմութիւնի , թարգմանած է վ. Եննայի Մե-
թիթարեան միաբաններէն Հ. Յովսէփ Գալթրիստի ,
գեղեցիկ հայերէնով հետեւողութեամբ սակեղէն գա-
րու : Ծ . Թ :

էին այն ստորին կացութեան ուր կը գտնուէին կանայք արեւելեան ազգաց մէջ:

Ոմանք բանասանդութիւն տեսնել ուղեցին Կիւրամարդին մէջ, պատմութիւն մը յերկրեալ առ ի մորակել Յունաց ազգային դաստիարակութիւնը: Չեմ ուզեր փորձել բառնալու մատենագրաց մէջ տիրող հակասութիւններն: Ինձ այնպէս կը թուի թէ (ինչպէս յայտնի է մակարեբել վերագրեալ սողեբէն) Պարսից մէջ դաստիարակութեան այլ և այլ եղանակներ կային, և կարծեմ թէ այն ազգային դաստիարակութիւնը զորմէ կը խօսի Քսենոփոն, յատուկ էր քաղաքացւոց մէկ դասին: Արդարեւ չէ մարթ առնուլ ի միտ թէ ինչպէս բովանդակ ազգը կ'ընդունէր դաստիարակութիւն մը, ուր շկայ բնաւ մուտ ոչ երկրագործութեան, ոչ արուեստից, ոչ վաճառականութեան, այլ միմիայն հասարակաց պաշտօնէութեան և զինուորութեան: Ժողովուրդ մը չկրնար իւր կեանքը անցնել հասարակաց հրապարակի մը վրայ, ոչ ալ ազգի մը երիտասարդաց կէսը ընկերել իւր արքային յորսորդութեան:

Չեմ յանգ հանած այս ծանօթութիւններն հին Պարսից դաստիարակութեան վրայ, պարտիմ ի վեր հանել նոցա դաստիարակութեան մէկ առանձին նկարագիրը, այսինքն խստամբերութիւնը: Պարսիկն իւր կրօնքով կոչուած ըլլալով ոգորիւ Արհմի հետ մինչև իսկ իւր սրտին մէջ, ի հարկէ պարտաւոր էր ըլլալ խստամբեր և պատեւրազմիկ: Պարսիկն ուսանելով զսպել իւր կիրքերն, իւր մեղիութիւնը, իւր հեշտասիրիկ ցանկութիւնը, և արհամարհել անապատները, որք են երկիր իշխանութեան Արհմի, եւ յարակից խոնջութիւններն, կ'ըլլար զօրաւոր, յանդուգն և արիւ: Սոյն օրինակ դաստիարակութիւն մը պէտք էր յարուցանելու համար Կիւրոս մը և ընելու համար զՊարսիկս աշխարհակալ ժողովուրդ մը: Բարուց խստամբերութիւնը կը զօրացնէ և կը բարձրացնէ ազգ մը: մեղիութիւնը և զեղխութիւնը կը տկարացնեն զայն և կը նուաստացնեն:

(ԺԻՎ ԲԱՐՈՉ)

Մ. ԱՍԻՆԱՅ

ՈՒՍՈՒՄՆ ԳՆՈՍԿԱՆ ՀՆՈՒԹԵԱՆ(1)

ՎԵՊԻ Ի ՏՐՈՎԱԿԱՆ ԴԻԻՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԵԱՆՑ
ԸՍՏ ՀՈՄԵՐԻ ԵՒ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՑ

5. Մեկնաւոս՝ այր Հելենայ եւ քաղաւոր Սպարտայի

Սպարտայի մէջ էր ամէն կանանց ամենէն գեղեցիկն: Իւր հրաշալի գեղովն՝ դեռ մանուկ՝ անուանի էր ողջոյն Յունաստանի մէջ: Դուստր էր նա Տինդարոսի՝ Սպարտայի և Լիդայի թագաւորին: Իւր եղբարքն էին Կաստոր և Պոլլիսք՝ Ելլադայի ամէն կողմէն առոյգագեղ եւ փառապանծ արքայազունք՝ Հելենայ տարփաւորք՝ եկան ժողովեցան Տինդարոսի տունն: Հայրը սակայն, վախնալով այն զայրոյթէն զոր միոյն ընծայուած նախամեծարութիւնն կրնար ազգել միւսներուն, իմաստուն Ողիսիայ՝ խորհրդոյն համեմատ Հելենի թողուց ընտրութիւն ընել ինքնին: Երգուան ամենքն ալ պատուհասել ի միասին ո՛ր և է անիրաւութիւն որ դործուէր նորապսակաց դէմ: Եւ Հելենէ ընտրեց զգեղեցիկն Մենեղաւոս՝ որդին Ատրեւի: Յետոյ երբ Տինդարոս մեռաւ՝ Մենեղաւոս թագաւորեց Սպարտայի մէջ: Հեղահամբոյր և բարեսէր մարդ էր, եւ իւր արքունիք մեծաշուք էին եւ կը փայլէին ճոխութեամբ:

6. Պարիս անտոյ կը լինի իմաստուն խորհրդոյ

Պարիս որդի էր Պրիամոսի, գեղեցկագոյն տեսլեամբ եւ հուժկու: Սակորոյէ Ափրոդիտեայ օգնականութեամբ առեւանգել Ելլադայէն զՀելենէ, եւ կը շինուի նաւ մ'ի ստորոտ իդա լիւրին: Գուշակն Հելենոս՝ իւր եղբայրն՝ կը ջանայ յետոս դարձնել զայն իւր դիտաւորութեանէն և աղէտը կը նախագուշակէ նմա: Այլ Պարիս ո՛չ ումք կ'անսայ: Կ'իջուցանէ նաւն ի ծով, զինու զարդու զայն կը վառէ և իւր հօրեղբօրորդւոյն Լինիոսի հետ կը չուէ դէպ ի դէ-

(1) Տես թիւ 5, 12, 21:

զեցիկն Ելլադա: Իսկ Կասանդրա վըշտահտը սրաիւ կը գիտէ նաւուն մեկնիլն և կ'ըսէ Պրիամոսին ու այլոց. «Ո՛քանի՜ աղէտ քաղաքին և մեզ ամենուն: Կըտեսնես նուիրական Տրովան այրեացաւեր եւ իւր որդիքն արիւնաթաթաւ փոշոյն մէջ տաքածեալ: Կը տեսնեմ մայրն ու կուսանքն օտարներէն ողբաձայն ի գերութիւն տարեալ » Եւ նա կ'ըսէր զայսօրիկ, բայց չէին հաւատար իրեն:

Թարգ. ի Յունէն
Ռ. Յ. Պ.

Շարունակելի

Ծանօթութիւնք յուսկեայք ի բարգմանէն

1. Տինդարոս էր որդի Պէրիէրեսայ և Գորգոփոնէի կամ, ըստ այլոց, Իրազոսի՝ Ըսպարտայի թագաւորին և Բատտա յաւերժահարսին: Տինդարոս և եղբայրն Իկարիոս ի բաց մերժեցան իւրեանց հայրենի գահէն հնարիւք իւրեանց քեռայր Իպպոկոնի և նորա որդւոց: Տինդարոս ապաստանեցաւ յետոզիա Թէստիոսի քով, սրում օգնական լինելով պատերազմաց մէջ իւր քաջութեամբն, նորա դուստրն՝ զԼետա ստաւ ի կնութիւն: Յետոյ ուրեմն Հերակլեսայ ձեռօք վերահաստատուեցաւ ի Սպարտա իւր հայրենական ժառանգութեան մէջ: Լետայէն ունեցաւ զՏիմանդրա, զԿլիթիմոնէսորէ և զՓիլոպոյէ: Լետա, Զևսէն ու Տինդարոսէն յղանալով մէկ գիշերի մէջ, ունեցաւ քառեակ ծնունդ, Պոդիւքս եւ Հելինէ՝ Զևսէն, Կաստոր և Կլիթեմիստորէ, Տինդարոսէն, Տինդարեանք (Tyndarites) անուամբ կը կոչուին յաճախ այս չորս վերջինք:

2. Կաստոր եւ Պոդիւքս, որպէս տեսանք, են մին (Պոդիւքս) Զևսի և միւսն (Կաստոր) Տինդարեսայ ծնունդ ի Լետայէ: Ըստ այսմ Պոդիւքս էր անմահ, մինչդեռ Կաստոր եւ թակայ էր ծերութեան և մահու, որպէս այլ մահկանացուք: Ըստ այլ աւանդութեանց, երկոքին ևս էին որդիք Զևսի եւ Լետայ, և մի և նոյն ձուէն դուրս ելած էին, որպէս և իւրեանց քոյրն՝ Հելինէ ուստի և կը կոչուին Դիոսկուրոսք, այն է Դիոսի (Զևսի) զաւակունք: Կաստոր հռչակաւոր էր նժոյգներ նուաճելու և վարելու մասին իւր ունեցած ճարտարութեամբ, իսկ Պոդիւքս յաջողակութեամբն ի կռիւմարսի: Սփայեի ի զուրկ՝ Լգսոյ և Լիւն-

կէսի հետ ի կռիւ ելնելով, Կաստոր, մահկանացուն, ինկաւ Իգասայ հարուածոց աակ, այլ Պոդիւքս սպաննեց զԼիւնկէոս և Զևս շանթահարեց զԻգաս: Պոդիւքսի աղահանօք, Զևս շնորհեց իրեն որ իւր եղբոր բախտին մասնակից ըլլայ և իւրաքանչիւրն փոխ առ փոխ ապրի օր մը երկրի վրայ և օր մը դից երկնային օթեվանին մէջ: Այս վիճակի մէջ էին Տրովական մարտին առեւն՝ ըստ Հոմերի: Ըստ այլ աւանդութեան՝ Զևս երկուց եղբարց փոխադարձ անձնուիրութիւնն վարձատրեց՝ զերկոսին ևս դասելով աստեղաց մէջ, ուր կը ձևացնեն Երկաւոր կամ Երկուորեակք (geminii) աստեղատունը:

3. Ուլիսես թագաւոր Իթակէ (այժմ՝ Թէաքի) կղզւոյն և մին ի գլխաւոր յոյն զիւցազանց որք գործակից եղան յառման Տըրովայ: Էր որդի Լայերտայ և Անտիկլէայ, կամ, ըստ նորագոյն ինչ աւանդութեան, Սիւսիփոսի և Անտիկլէայ: ամուսնացած էր Իկարիոսի դստեր՝ Պենելոպէի հետ, որ իւր հաւատարիմ սիրովն առ իւր ամուսինն նրկատուեցաւ տիպար ամուսնական հաւատարմութեան:

4. Ատրես էր որդի Պելոպսի և Իպպոդամիայ, թուէն Տանտաղոսի և եղբայր Թիեսոսայ: Նախ ամուսնացաւ Կլեոլայի հետ, յորմէ ունեցաւ որդի զՊիլիսթենէս: ապա եւրոպէի հետ, որ էր այրին իւր Պիլիսթէն որդւոյն, և յորմէ ծնան իրեն Ագամեմնոն և Մենեղաւոս, և դուստր մի՝ Անաքսիբիա: հուսկ ուրեմն Պելոպիայի՝ իւր եղբոր Թիեսոսի դստեր հետ:

— 333 —

Հանդիսիս 23րդ թիւը ի լոյս
կ'ելնէ Օգոստոս 2ին:

ՎրիՊԱԿԻ ԻԱ. ԹՈՒՈՅՆ ՄԷՋ

ԵՅ Սիւնակ տղ Վրիպակ Ուղիղ
334 Բ. 35 էր մեծ յորդւոց էր մին յորդւոց
» » 46 կիրքը ձիրքը

Արսովսէր Ա. ՍԱՔԱՅԵԱՆ

Տնօրէն—Խմբագիր

ՄԻՋՐԱՆ ԱՍՔԱՅԵԱՆ

Տպար. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Կ. Պոլիս, Էսկի Ձապրիէ Գասէսի, 16

